

Kapitola 6

CHLAPCI V BIRKENAU

Uvědomoval jsem si, že bych měl v tom davu vyhledat své staré kamarády a známé, anebo se skamarádit s nějakým novým klukem, abych nebyl pořád tak sám. Ale toho dne po rozloučení s „předky“ na mě padla hrozná únava a neměl jsem do ničeho chuť. Nečinně jsem čekal na večeri, kterou jsem snědl jako vždy na posezení, a hned jsem se vydal shánět nějaké přijatelné nocležníky, s nimiž se nějak domluvím a kteří mne snad v noci v polospánku nepošlapou.

V noci mě zase pronásledovaly příšerné sny. Zdálo se mi, že mě násilím strčili do té dodávky, kterou ráno odvázejí nemocné nebo mrtvoly, a někam mne vezli. Ocitl jsem se ve zvláštním stavu, kdy jsem ani zcela nespál, ani nebděl, a věděl jsem, že to, co se se mnou děje, je jen sen. Přitom ale sen o dodávce pokračoval a já se v něm chtěl nespící částí svého vědomí konečně dopátrat, kam že to ty chlapce každé ráno odvázejí. Když jsem se ale probрал úplně, uvědomil jsem si, že to byl jen sen a že je nesmysl chtít se dozvědět ze snu něco, co nemohu zjistit ani v bdělém stavu.

Ráno jsem pak byl ještě unavenější, než když jsem si předešlý večer lehal. Byl jsem také smutný, protože se mi stýskalo po „předcích“. Pak už následovaly každodenní činnosti, šel jsem si vystát frontu na „kávu“, pak na záchod a potom do umývárny. Tam jsem se celý umyl studenou vodou. Zařekl jsem se, že když tu nemám mýdlo, potřeby na čištění zubů ani ručník, tak si aspoň každé ráno umyji celé tělo! Že to budu dělat pravidelně, dokud venku nemrzne a také dokud je na to dost času. Po-

řád ještě od nás nechtěli žádnou práci, a nedělat nic bylo jednak nudné, jednak nás to vedlo ke stálým obavám, co s námi vlastně ti Němci zamýšlejí. Za tím vším byl předpoklad, že oni moc dobře vědí, co dělají, a když něco utajují, pak hlavně proto, že jde o nějakou levtu, o tu jejich „nordickou lest“, týkající se různých variant likvidace Židů.

Dopoledne bylo našťěstí hezké počasí. Sedl jsem si na dvoře na své oblíbené místo a pustil se do té čtvrtky chleba, co mi zbyla ze včerejší půlky od otce. Nechtěl jsem, aby mne někdo viděl, tak jsem ho měl schovaný za košilí a potají jsem si z něj uždiboval malé kousky. Měl jsem pak po těle spoustu drobků, které jsem dlouho lovil. Abych nebyl nápadný, dělal jsem, jako že se drbu. Ale hned jsem toho zase radši nechal, protože by si mne mohl někdo všimnout a myslet si, že se tak drbám kvůli nějaké nakažlivé kožní chorobě. Kdyby ho napadlo udat mne blokaři, nikdo by se tu se mnou nepáral, zavřeli by mne do toho jejich kamrlíku v bloku a zítra ráno by mne odvezli dodávkou „na léčení“, z kterého není návratu.

Ta dodávka ráno objížděla bloky, jako by sbírala a odvážela odpadky ke spálení! Pro Němce tu byli nemocní odpadky lidského materiálu, který se jim hodil pro krátkodobé využití jako pracovní síla. Jakmile její využitelnost klesla pod únosnou mez, stala se také odpadkem, který bylo třeba, na rozdíl od skutečných odpadků, před spálením ještě zahubit plynem.

Pak jsem zase sklouzl po otcově způsobu do absurdního fantazírování a tu děsivou myšlenku dále rozvíjel: Oni by vlastně byli schopni ty nemocné nebo i zdravé lidi spalovat také zaživa! Morální zábrany nemají, ale bylo by to nepraktické. Zatímco mrtvolu snadno šoupne do pece jediný vězeň ze Sonderkommanda, na živého by potřebovali nejméně čtyři vězňe! To zabíjení by se také potom nedalo před odsouzenými utajit. A proč by něco takového dělali? Jsou přece civilizovaní humanisté, tak nebudou lidi spalovat zaživa! Oni je nejdříve udusí plynem. To je přece mnohem lidštější způsob! V tomto momentu jsem toho nechal. Jako by nestačila zvěrstva, která Němci už páchají! Bylo ode mne hloupé představovat si další!

Vrátil jsem se do reality. Němci mají svůj plán, ale já mám svůj! Co se mne týče, já na jejich plán říkám: „To teda ne!“ Já budu plnit slib, který jsem dal otci a dědovi: „Budu se držet, vydržím až do konce války a pak se vrátím domů!“

Už tehdy mi bylo jasné, že ten slib má také směšnou stránku. Jak to se mnou dopadne, samozřejmě nezáleží jen a hlavně na tom, co chci já nebo co já někomu slibuji. Ti, co už zemřeli, přece také nechtěli zemřít a jistě i oni dali někomu, nebo přinejmenším sami sobě slib, že zůstanou naživu! A nakonec po nich zůstal jen kouř a popel. A ten kouř už rozvál vítr na všechny strany a jejich popel, co byl vysypán do řeky, už odplul do moře.

Vzpomněl jsem si na matku, která byla čtenářkou bible a často z ní předčítala i mně, jak mi jednou citovala, myslím že z knihy Kazatel: „Všechny řeky spějí do moře a moře se nepřeplní.“ Ta představa se teď hodí! Řeka ponese náš popel a moře se jím nikdy nepřeplní! Z vůle vrahů to vraždění nikdy nepřestane! Přestane jen tehdy, když se jim v tom zabrání! To jsou všechno věci, které jsou mimo náš dosah nás vězňů, kteří jsme zavřeni pod komíny krematoria v Birkenau.

Takže být si jist tím, že právě já přežiji, když všichni ostatní hynou, je hloupost. Podstatné je chtít zůstat na živu, držet se a chtít vydržet až do konce války a vrátit domů! Stává se, že někteří lidé zpočátku bojují, ale pak najednou mají všeho dost a přepadne je lhostejnost. Ti většinou zahynou, protože se přestanou aktivně bránit. Ani mnohým z těch, kteří chtějí přežít, se to nemusí podařit, ale pokud o to nebudou usilovat, nepřezijí skoro určitě! Ti pasivní, co boj o přežití vzdávají, jako by tím páchali sebevraždu. U německého Žida Hanse, který vyprovokoval esesáky, aby ho zabili, to ale bylo něco jiného. Hans chtěl přežít, několik let esesákům úspěšně unikal. A nebyla jeho vina, že se jim nakonec dostal do rukou. Teprve tehdy se rozhodl, že se od nich nechá zabít. To nebyla sebevražda v pravém slova smyslu, to byla vlastně aktivní součást jeho odporu. Skutečnou sebevraždu spáchají ti, co se vzdávají předem. Jako ta dvojice z našeho transportu po příjezdu do Birkenau.

Pak už jsem měl těch úvah o smrti najednou dost! Slunce svítilo, nebe bylo modré a jaro přecházelo v léto, což pro mne byla nejhezčí část roku. Tak jsem si řekl: „Zatím jsem naživu, tak proč bych měl pořád uvažovat o smrti. Radši budu dělat něco rozumného!“ a odešel jsem na zadní konec blokového dvora. Chtěl jsem to tam důkladně pročešat, abych zjistil, jestli tam dnes nejsou nějakí známí kluci. V lágru se vše neustále měnilo: co platilo včera, dnes už nemusela být pravda. Snad bych dnes mohl někoho najít. Rozhodl jsem se, že ten obdélkový pro-

stor prohledám systematicky, asi tak, jako se čte řádek po řádce nějaký text. Brzy jsem ale zjistil, že tak jednoduché to zase nebude, protože by všichni museli stát nehybně jako slova v řádcích. Ale ta spousta chlapců se tam naopak čile míhala sem a tam a skoro nikdo nevydržel chvíli na jednom místě. Napadlo mne, že kdyby se někdo díval na to jejich kmitání z ptačí perspektivy, mohlo by se mu zdát, že tam pobíhají všemi směry jako myši zavřené do nějaké krabice.

Já ale přesto pokračoval důsledně „řádek po řádku“, a když jsem takhle chodil pořád dokola přibližně dvě hodiny, úspěch se dostavil. Našel jsem Vikiho Fotbalistu!

Oba jsme zajásali, že jsme se zase potkali! Viki byl také otrávený, ale méně než já. Dozvěděl se totiž, že jeho matka Marika Gelbová je také v Birkenau! Byla v ženském táboře, který se nacházel za železniční tratí, na druhé straně rampy, a pracovala tam jako zdravotní sestra v ženském revíru, což byl název pro nemocnici. Paní Gelbová na sestru sice nevystudovala, ale hodně toho o medicíně a sesterských pracích věděla. Jednak dřív sama často stonala a putovala po nemocnicích, a kromě toho měla strýčka lékaře, ten už teď ale nežil, který měl vlastní ordinaci a jeho žena mu tam dělala zdravotní sestru. Vikiho matka u nich ještě jako školačka strávila všechny školní prázdniny a mnohému se přiučila. Každopádně o místo v ženském revíru usilovala a podařilo se jí ho získat. Doufala, že je její syn v BIIe, ve skupině dorostenců, a chtěla mu být nablízku.

O naší skupině se po lágru něco vědělo. Přesněji řečeno, věděli o ní vězňové, kteří už byli v lágru zavřeni delší dobu a měli mezi sebou spojení. Někdy se jim také říkalo „staří mazáci“. Tak se označovali vězni v jistých pozicích, které však nebyly přímou součástí německé potlačovatelské mašinerie. Tito lidé působili jako lékaři, ošetřovatelé a sestry, písaři, přesněji úředníci zvaní „šrejbtí“ – z německého „Schreiber“ – starající se o všemožnou administrativu, nebo taky jako poslíčkové, kterým říkali „lauffi“, byli mezi nimi kuchaři, lidé z prádelny a jiných služeb a z různých skladů. Ke „starým mazákům“ patřili i vězňové z komanda zvaného z nějakých důvodů „Kanada“, které třídilo věci sebrané ze zavazadel, jež si s sebou přiváželi lidé z celé Evropy, a připravovali jejich odeslání do říše, a také nejrůznější specializovaní řemeslníci a další pro chod lágru, tj. pro esesáky, nezbytní lidé. Bez nich by se složitá

struktura lágru, který byl obrovským a složitým podnikem, zhroutil. A pak by továrna na smrt přestala fungovat.

I tito „staří mazáci“ sloužili Němcům, ale nepřímě, spíš po jakési paralelní linii. Nebyli tedy jako blokaři a kápoové součástí systému ovládajícího vězně, prodlouženou rukou esesáků, zneužívanou k bití Židů i Nežidů, k jejich pohánění do otrocké práce a přes ni nebo přímo do plynových komor nebyli zařazeni do soustavy vražedného táborového velení, na jehož vrcholu stál esesácký velitel tábora Auschwitz a které pokračovalo přes hierarchii SS, přes vězeňské velitele dílčích táborů „Lagerälteste“, velitele bloků „Blockälteste“ až po nejnižší výkonnou úroveň kápů a jejich pomocníků.

„Staří mazáci“ přežívali déle než řadoví vězni. Nebyli vystaveni takovému hladovění, aby zemřeli z vyhladovění, ani se neupracovali k smrti. Představovali v táboře, který bez jejich práce nemohl fungovat, poměrně stabilní prvek. Oběh lidského materiálu továrnou na smrt byl příliš rychlý na to, aby bylo možno udržet její chod výlučně vězeňskými podřízenými, kteří sami byli součástí „právě zpracovávaného lidského materiálu“. Velení nemělo zájem tyto vězně-specialisty vyvraždit dříve, než by vyrostla novější garnitura, která by plnila jejich funkce. Právě proto jim byla dopřána delší existence a jejich likvidace byla odkládána na pozdější dobu. Také vězni z řad specialistů byli odsouzeni k smrti, i když si toho nemuseli být stále vědomi. Žádná milost jim vzhledem k jejich pracovním zásluhám dána nebyla, pouze jejich poprava byla odložena na dobu, jež bude vrchnosti nejlépe vyhovovat.

Nicméně toto postavení zajišťovatelů chodu tábora „starým mazákům“ umožnilo, aby mezi sebou vytvořili užitečné spoje, které pomáhaly hlavně jim, ale i jiným vězňům. A oni jim také pomáhali. Vzájemné spojení a tok informací mezi jednotlivými tábory, které vytvářely komplex Birkenau i jemu nadřízené seskupení Auschwitz, byly základem pro potenciální odpor proti Němcům. Hlavní složkou protiněmeckého odporu však nebyla střelba do esesáků. Něco takového bylo možné jen zcela výjimečně, například při ozbrojeném povstání vězňů obsluhujících jedno z krematorií. Odpozem byla záchrana každého života, každý projev solidarity, který někomu pomohl! Vždyť cílem vězňů bylo vězně vyvraždit. Masa vyhladovělých a v důsledku „upracování“ polomrtvých vězňů, neustále poháněných obušky a vegetujících jako otroci ve stínu

komínů krematorií, se nemohla postavit proti Němcům přímo. K tomu ztročeným vězňům scházely i jakékoliv technické prostředky a neměli ani možnost se zorganizovat a osvojit si vůli k odporu. Tento „lidský materiál“ se spotřeboval a byl likvidován takovým tempem, že tito lidé ani neměli dost času „dospět do stadia“, kdy by je idea reálného odporu mohla vůbec napadnout! Takže základnou odporu se mohly nejspíše stát jedině tyto sítě „starých mazáků“.

Na rozdíl od „starých mazáků“, kteří přežívali déle, byli vězňové zapojení do nízkých článků velení a působící na úrovni kápů, blokařů, jejich pomocníků a podobných střídání častěji. Tito přísluhovači zločinecké vrchnosti byli schopni vytvářet seskupení za účelem okrádání, mučení a potlačování vězňů neuvěřitelně rychle, třeba za několik dnů. Vrchnost proti jejich praktikám nezasahovala. Neměla důvod vystupovat proti těm, kteří jí sloužili na úrovni vykonavatelů zla a potlačování vězňů jen přispívali k cíli Němců ve vyhlazovacích táborech, jímž byla likvidace lidí. Tito kolaborující vězni si však často ani neuvědomovali, že i oni jsou připoutáni k běžícímu pásu, který veze v rychlém tempu „lidský materiál“, který mučili, k otevřeným hrdlům pecí krematorií, kde nakonec jako jeho součást také!

Pro vrchnost nebyl problém vytvořit z lidí, přijíždějících v dalších a dalších transportech, garnituru nových kápů a podobných vykonavatelů vůle velení, hodících se opět pro „krátkodobou potřebu“. Tito lidé byli jen snadno opotřebitelnou a lehce nahraditelnou součástí vraždičího stroje. Něčím jako vyměnitelné řezné nože v soustruhu nebo jako vyjímatelné vrtáčky ve vrtáče. Nechávali se ke spolupráci s velící vrchností snadno zlákat v klamně vidině, že si tím zachrání svoji kůži, ale většinou se spletli a jejich očekávání se nesplnilo. Zločinná vrchnost je nehodlala za páchání zla odměnit dobrem, nehodlala je omilstnit. I oni byli odsouzeni k likvidaci, neboť to byli přímí svědkové jejich zločinů! Jejich osudem mělo být, že pomohou Němcům při ničení lidí, z nichž pocházeli a k nimž patřili, a pak zahynou s nimi.

To, co bylo řečeno, však platilo jen relativně. V Birkenau nikdo neznal dne ani hodiny, kdy bude přeřazen nebo odtransportován jinam, vyřazen pro nemoc nebo poslán do plynu z jiného důvodu.

O těchto věcech jsem neměl ani ponětí. Osvětlili mi je až rozhovory s Fotbalistou, které se táhly po několik dnů a vždy tak, aby nás nikdo

neslyšel. Sděloval mi postupně věci, které si samozřejmě nevymyslel, ale nesměl mi prozradit, od koho to má, a já na něj ani nenaléhal. Na žádost jeho matky Mariky Gelbové ho vyhledal jeden ze „starých mazáků“ a „vytáhl“ ho z davu dorostenců stejným způsobem, jako si otec a děda našli mne. Ten člověk Vikimu řekl, že mu to všechno vypravuje, „aby nebyl v lágru jako štěně se zalepenýma očima“. Protože, jak říkal: „Pochopit, o co v lágru skutečně jde, je důležité pro zachování nebo ochranu života každého zdejšího vězně.“ Dovolil Vikimu, aby to sděloval dál spolehlivým lidem. Nesměl ale za žádných podmínek prozradit, od koho ty informace má. Viki říkal, že mu to mohl snadno slíbit, protože toho člověka vůbec neznal a ani nevěděl, jak se jmenuje a odkud je.

Hodně jsem nad tím, co jsem se prostřednictvím Fotbalisty dozvěděl o skutečnostech v táboře, přemýšlel. Především jsem pochyboval o tom, jestli bylo správné moje nedávné rozhodnutí, že já bych se odmítl zapojit do táborových funkcí, protože ti, co je zastávají, se vlastně propůjčují k poškozování vlastních lidí. Byla to samozřejmě jen teoretická úvaha, nikdy jsem podobnou příležitost neměl. Teď jsem si ale uvědomil, že není funkce jako funkce a že je třeba rozlišovat mezi těmi, které znamenají účast v německé soustavě velení za účelem vraždění v táboře, a na druhé straně mezi funkcemi, které zastávají „staří mazáci“, jak o nich ústy Fotbalisty mluvil ten neznámý z jejich řad. Pokud šlo o vykonavatele vůle velení, bylo moje rozhodnutí správné a považoval jsem za rozumné držet se ho i nadále, ale v tom, co dělali „staří mazáci“, jsem nacházel i hodně dobrého! Byly to sice také táborové funkce, ale tyhle se mi zdály přijatelné! Nějakou takovou funkci bych snad i mohl přijmout, aniž bych porušil svoje rozhodnutí. Samozřejmě jsem stále uvažoval jen teoreticky, protože jsem neviděl možnost, jak bych se k takové funkci dostal, a nikdo mi ani žádnou nenabízel. Což mi nijak nevadilo!

Nelíbilo se mi ale vůbec to pojmenování „staří mazáci“. Fotbalistova matka, která se mezi ně taky dostala, přece není stará ani není dlouho v táboře. Copak by nestačilo, kdyby se těm lidem říkalo jen „mazáci“? Ale nakonec jsem usoudil, že ani to není vhodný název, protože sám o sobě nic nevjadruje. Co znamená být zapojený do systému „velení“, bylo jasné i bez dalšího vysvětlování, ale slovo „mazák“ nic nevystihovalo. Protože mne samotného žádný výstižnější název pro ty funkcionáře nenapadl, nechal jsem to být. Koho by ostatně zajímalo, co si o tom myslí nějaký kluk?